

Sławomir PASTUSZKA*

 <https://orcid.org/0000-0003-3999-923X>

ROZWÓJ GOSPODARCZY A JAKOŚĆ ŻYCIA W NOWYCH KRAJACH CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

Abstrakt

Przedmiot badań: Przedmiotem badań jest analiza rozwoju gospodarczego i jakości życia w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej (UE-13).

Cel badawczy: Celem artykułu była ocena stopnia zależności między poziomem rozwoju gospodarczego krajów UE-13 mierzonym PKB per capita a jakością życia ich mieszkańców.

Metoda badawcza: W pracy wykorzystano metody statystyki opisowej, współczynnik zmienności oraz hierarchiczną metodę grupowania Warda.

Wyniki: Na podstawie wyników analizy stwierdzono, że wyraźna korelacja między wartością PKB per capita a oceną jakości życia występuje w najzamożniejszych krajach UE-13: na Malcie i w Czechach oraz najuboższych: w Bułgarii i Rumunii. Zależność ta nie jest tak oczywista w przypadku pozostałych krajów, a zwłaszcza Cypru. Kraj ten klasyfikowano wyraźnie na niższych miejscach w rankingach jakości życia w porównaniu do jego poziomu PKB.

Słowa kluczowe: rozwój gospodarczy, jakość życia, analizy regionalne.

Klasyfikacja JEL: O10, O15, O52

1. Wstęp

Poziom rozwoju gospodarczego jest istotnym czynnikiem mającym wpływ na jakość życia społeczeństwa. W wysoko rozwiniętych gospodarczo krajach i regionach sytuacja na rynku pracy jest ogólnie stabilna, przeciętny poziom dochodów ludności jest wysoki i dobra jest sytuacja materialna gospodarstw domowych¹. W takich warunkach mieszkańcy bez większych trudności zaspokajają

---

* Dr, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Prawa i Nauk Społecznych, Instytut Stosunków Międzynarodowych i Polityk Publicznych; e-mail: slawomir.pastuszka@ujk.edu.pl

¹ M. Wnuk, D. Zielonka, B. Purandare i in., *Przegląd koncepcji jakości życia w naukach społecznych*, Hygeia Public Health 2013/48 (1), s. 10–16.

swoje potrzeby w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji, realizacji ambicji zawodowych i społecznych. Sprzyja temu również dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, społeczna i komunalna, nowe technologie, dostępność do coraz wyższej jakości usług publicznych, do miejsc aktywności fizycznej, rekreacyjnej i społecznej. W ten sposób kształtują się nowe nawyki sprzyjające dłuższej sprawności fizycznej i intelektualnej. Może się wydawać, że spełnione są wszystkie warunki, aby jakość życia oceniać wysoko.

Jednak nawet w takich warunkach, zdaniem Tralisa Bradberry'ego, ze względu na nawyki życiowe i sposób myślenia ludzie mogą wyrażać różne opinie i oceny na temat zadowolenia z życia i szczęścia². Zdarza się, że ludzie mimo wysokich dochodów i ustabilizowanej sytuacji materialnej nie dysponują tradycjami bogatego życia towarzyskiego, kulturalnego, nie odczuwają potrzeby rozumienia występujących zjawisk przyrody, osiągnięć techniki, mogą wyrażać lekceważący stosunek do wartości i sposobów życia ludzi w innych rejonach świata. Trudno wtedy pozytywnie oceniać taką jakość życia. Z drugiej strony występują społeczeństwa o stosunkowo niskich dochodach, ale odczuwające satysfakcję ze współpracy z innymi osobami, z wzajemnego zrozumienia, z bogactwa postaw i talentów innych ludzi. Mogą cenić literaturę, muzykę, użyteczność i estetykę ludzkich wytworów. Jest to w pewnym sensie kwestia filozofii życia.

Ogólnie można jednak założyć, że powiększanie możliwości pełniejszego zaspokojenia różnorodnych potrzeb, a tym samym poprawa jakości życia zależy od poziomu rozwoju gospodarczego kraju lub regionu. W tym kontekście można przyjąć, że im wyższy jest poziom rozwoju gospodarczego kraju mierzony PKB per capita, tym wyższa powinna być odczuwana jakość życia jego mieszkańców.

Zweryfikowanie tej hipotezy na przykładzie nowych krajów członkowskich UE stanowi podstawowy cel niniejszego artykułu. Dla jego osiągnięcia sformułowano następujące pytania badawcze:

1. W których krajach i w jakich aspektach najszybciej następowała poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej?
2. Czy we wszystkich krajach występuje podobna tendencja zmian w poziomie jakości życia w świetle wyników specjalistycznych raportów?
3. Czy i w jakim stopniu występuje korelacja między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego mierzonego wielkością PKB w przeliczeniu na mieszkańca a oceną jakości życia?

² T. Bradberry, *10 Troubling Habits of Chronically Unhappy People*, <https://www.linkedin.com/pulse/troubling-habits-chronically-unhappy-people-dr-travis-bradberry?trk=mp-reader-card>; stan na 7.01.2020 r.

Realizacji założonego celu badawczego podporządkowana została struktura artykułu. W pierwszej części przedstawiono zastosowane metody badawcze oraz analizowane zmienne makroekonomiczne, w dwu kolejnych częściach opisano sytuację społeczno-gospodarczą badanych krajów oraz występujące między nimi po tym względem podobieństwa. W części czwartej przedstawiono najczęściej przywoływane w literaturze przedmiotu określenia jakości życia oraz najważniejsze jej miary, w piątej części w syntetycznym ujęciu zaprezentowano wyniki wybranych raportów dotyczących oceny jakości życia, a w szóstej – wskazano stopień zależności między PKB per capita nowych krajów członkowskich a zajmowanymi przez nie miejscami w rankingach jakości życia i szczęścia. Artykuł kończy podsumowanie i wnioski.

2. Metoda badania i wskaźniki pomiaru

Badanie empiryczne podzielono na dwie części. W pierwszej z nich analizą objęto wybrane zmienne opisujące rozwój gospodarczy i sytuację społeczną: PKB per capita jako syntetyczny wskaźnik rozwoju ekonomicznego³, wysokość dochodów na osobę w gospodarstwie domowym, które pełniej niż PKB uwzględniają rzeczywistość społeczną, wskaźnik zatrudnienia odzwierciedlający zdolność gospodarki do wykreowania popytu na pracę, stopę bezrobocia, obrazującą skalę niewykorzystania zasobów pracy, wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym⁴ oraz wskaźnik po-

³ PKB jest najczęściej stosowaną miarą poziomu rozwoju ekonomicznego kraju, jednak nie jest miernikiem doskonałym. Wśród formułowanych wobec niego zastrzeżeń wskazuje się m.in. trudność jednoznacznej lokalizacji miejsc powstawania PKB poszczególnych państw wynikającą z działania ponadnarodowych korporacji, nieuwzględnianie mających niekorzystny wpływ na jakość życia mieszkańców nierówności dochodowych, negatywny wpływ wzrostu gospodarczego na środowisko naturalne, funkcjonowanie gospodarki nieformalnej. **K. Malaga**, *O niektórych dylematach teorii wzrostu gospodarczego i ekonomii*, <http://www.mon.pte.pl/pliki/2/12/K.%20Malaga.pdf>; stan na 5.01.2020 r.; **B. Wyżnikiewicz**, *Produkt krajowy brutto jako przedmiot krytyki*, *Wiadomości Statystyczne* 2017/3, s. 5–15; *Opinion of the European Committee of the Regions – Indicators for territorial development – GDP and beyond*, Official Journal of the European Union (2016/C 120/05).

⁴ Wskaźnik pokazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej granicy ubóstwa, za którą przyjmuje się 60% mediany ekwiwalentnego dochodu z uwzględnieniem transferów socjalnych. Zgodnie z tym podejściem próg ubóstwa dochodowego powiązany jest ze standardem życia w poszczególnych krajach i w wielkościach bezwzględnych może być bardzo różny, np. w 2008 r. po uwzględnieniu różnic w poziomie cen między krajami zasięg ubóstwa był w Polsce dwa razy wyższy niż w Rumunii, ale trzykrotnie niższy niż na Cyprze i dwukrotnie niższy niż na Malcie. *Ubóstwo w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia – EU-SILC 2008*, Departament Wa-

ważnej deprivacji materialnej⁵. W analizie posłużono się informacjami statystycznymi za lata 2007–2017, a w przypadku PKB per capita, wskaźnika zatrudnienia i stopy bezrobocia uwzględniono dostępne już wielkości z roku 2018. Dane pobrano z bazy Eurostat, dzięki czemu zapewniono ich porównywalność.

W części drugiej zaprezentowano oceny jakości życia nowych krajów UE zawarte w specjalistycznych raportach. Podjęto przy tym próbę określenia stopnia korelacji między poziomem PKB per capita badanych krajów i oceną jakości życia ich mieszkańców dokonaną w tych raportach.

W badaniu oprócz metody statystyki opisowej wykorzystano także ilościową, względną miarę dyspersji oraz hierarchiczną metodę grupowania Warda.

3. Sytuacja społeczno-gospodarcza krajów UE-13

Do nowych państw członkowskich Unii Europejskiej zalicza się trzynaście krajów (UE-13). Dziesięć z nich: Czechy, Słowacja, Słowenia, Polska, Węgry, Litwa, Łotwa, Estonia, Cypr i Malta wstąpiły do Unii w 2004 r., Bułgaria i Rumunia w 2007 r., Chorwacja zaś stała się członkiem Unii od 1 lipca 2013 r. W okresie członkostwa niemal wszystkie odnotowały wyraźnie wyższe tempo rozwoju gospodarczego niż przeciętnie w całej Unii. W latach 2007–2018 największa poprawa wystąpiła w Rumunii, na Litwie, Malcie oraz w Polsce, gdzie odnotowano wzrost PKB na mieszkańca per capita w stosunku do średniego poziomu w Unii odpowiednio: o 22 p.p., 20, 19 i 17 p.p. Tylko w Słowenii sytuacja w tym zakresie nie zmieniła się, a na Cyprze nawet uległa pogorszeniu⁶ (tabela 1). Spowodowało to konwergencję zarówno w stosunku do unijnego średniego poziomu rozwoju, jak również w grupie nowych państw członkow-

---

runków Życia GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 28 stycznia 2010 r.; *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej w latach 2008–2016*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 30.03.2018 r., s. 8.

⁵ Wskaźnik określa odsetek osób w gospodarstwach domowych, które mogą zaspokoić co najmniej czterech z dziewięciu potrzeb uznanych w warunkach europejskich za ważne. Należą do nich trudności z terminowym płaceniem czynszu, regulowaniem opłat za media, pokryciem nieoczekiwanych wydatków, utrzymaniem w mieszkaniu odpowiedniej temperatury; brakiem dostępu co drugi dzień do mięsa, ryb lub białka; niemożnością wyjazdu na wakacje; brakiem posiadania samochodu, pralki, telewizora kolorowego i telefonu stacjonarnego lub komórkowego. *Severely materially deprived people*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/TIPSLC30>; stan na 15.01.2020 r.

⁶ Spadek wartości PKB nastąpił przede wszystkim na skutek niekorzystnych zmian w systemie bankowym Cypru w latach 2012–2013. **I. Pruchnicka-Grabias**, *Przyczyny kryzysu bankowego na Cyprze*, 2018.

skich, o czym świadczy zmniejszenie współczynnika zmienności z 24,7 do 17,3%. W 2018 r. najwyższą wartość PKB per capita, 98% w relacji do średniej unijnej osiągnęła Malta. Na kolejnych miejscach uplasowały się Czechy (90%), Słowenia i Cypr (po 87%), Estonia i Litwa (po 81%), Słowacja (78%), Polska (71%), Łotwa i Węgry (po 70%). Najuboższymi nie tylko wśród nowych państw członkowskich, ale i w całej Unii pozostają: Bułgaria (50%), Chorwacja (63%) i Rumunia (64%).

Przyspieszony wzrost gospodarczy przyczynił się do wzrostu dochodów gospodarstw domowych. W rezultacie w latach 2007–2017, podobnie jak w przypadku PKB per capita, oprócz Cypru wszystkie nowe kraje Unii zmniejszyły różnicę w wysokości dochodów na osobę wobec średniego poziomu w UE. Najszybsza konwergencja dochodowa wystąpiła w Estonii (o 23,2 p.p.), następnie na Malcie (o 18,6 p.p.), Łotwie (o 14,7 p.p.) i Słowacji (13,7 p.p.). Wyraźne pogorszenie sytuacji dochodowej nastąpiło na Cyprze, gdzie wartość wskaźnika spadła aż o 29,8 p.p. W rezultacie w 2017 r. między nowymi państwami członkowskimi nierówności dochodowe były nadal duże, co potwierdza wysoka wartość współczynnika zmienności 48,8%⁷. Najwyższe dochody do dyspozycji przypadają na jednego członka gospodarstwa domowego na Malcie (85,4% średniej UE), niewiele mniejsze na Cyprze (83,5%), a następnie w Estonii (74,8%). Wyraźnie niższe wartości wskaźnika odnotowano w pozostałych dziesięciu krajach. W najgorszej sytuacji pod tym względem znajdowali się mieszkańcy Rumunii (16,1%) i Bułgarii (21,1%).

Poprawie sytuacji w gospodarce krajów UE-13 towarzyszyły korzystne zmiany na rynku pracy, czego odzwierciedleniem jest przyrost nowych miejsc pracy, ograniczenie bezrobocia i skali ubóstwa. W latach 2007–2018 wzrost zatrudnienia odnotowano niemal we wszystkich badanych krajach. Regres zaobserwowano tylko na Cyprze. W 2018 r. najwyższy wskaźnik zatrudnienia uzyskano w Czechach i Estonii (po 74,8%), powyżej 70% – na Litwie, Malcie, Łotwie i Słowenii. Najniższy poziom wskaźnika odnotowano w Chorwacji – 60,8%.

⁷ Rynkowe nierówności dochodowe są kształtowane przez nierówności płac, dochodów z pracy na własny rachunek, dochodów z oszczędności, własności oraz inwestycji. Najwyższe nierówności dochodowe występowały w krajach bałtyckich i w Polsce. **M. Brzeziński**, *Czy Polska jest krajem dużych nierówności ekonomicznych?*, IBS Policy Paper 2017/01, https://ibs.org.pl/app/uploads/2017/06/IBS_Policy_Paper_01_2017_pl.pdf; stan na 17.01.2020 r.

TABELA 1: PKB per capita i dochody na osobę w gospodarstwach domowych

Państwo	PKB per capita w PPS, EU-28 = 100			Mediana ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji, EU-28 = 100		
	2007	2018	zmiana 2007–2018 w p.p.	2007	2017	zmiana 2007–2017 w p.p.
Bułgaria	40	51	11	10,6	21,1	10,5
Chorwacja	61	63	2	–	36,5	–
Cypr	104	89	–15	115,1	85,3	–29,8
Czechy	82	91	9	39,0	48,7	9,8
Estonia	69	82	13	32,0	55,2	23,2
Litwa	60	80	20	23,5	36,1	12,5
Łotwa	57	69	12	24,2	38,9	14,7
Malta	79	98	19	66,9	85,4	18,6
Polska	53	70	17	25,2	35,0	9,8
Rumunia	43	65	22	11,5	16,1	4,6
Słowacja	67	73	6	28,5	42,3	13,7
Słowenia	87	87	0	71,2	74,8	3,6
Węgry	60	71	11	28,3	29,3	1,0
Współczynnik zmienności	24,7	17,2	–7,5	76,3	48,8	–27,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Bezrobocie zmniejszyło się w większości nowych krajów unijnych: w Polsce, Czechach, Słowacji, Bułgarii, Rumunii, Chorwacji, na Malcie i Węgrzech, wzrosło natomiast na Cyprze, Litwie, Łotwie, w Estonii i Słowenii. W 2018 r. najniższą stopę bezrobocia notowano w Czechach (1,5%), stosunkowo niską – na Węgrzech (2,3%), Malcie i w Polsce (po 2,4%). Ponad dwukrotnie wyższy odsetek bezrobotnych, w szczególności wśród osób najmłodszych, występował na Cyprze (5,7%), Łotwie (5,2%) oraz w Chorwacji (4,9%)⁸.

⁸ H. Dietrich, *Youth Unemployment in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin 2012, s. 14.

Oznacza to, że różnice w poziomie bezrobocia w grupie nowych państw członkowskich były dużo większe niż w poziomie zatrudnienia, o czym świadczy także wielkość współczynnika zmienności wskaźnika zatrudnienia i stopy bezrobocia.

TABELA 2: *Wskaźnik zatrudnienia i stopa bezrobocia*

Państwo	Wskaźnik zatrudnienia			Stopa bezrobocia		
	2007	2018	zmiana 2007–2018 w p.p.	2007	2018	zmiana 2007–2018 w p.p.
Bułgaria	61,7	67,7	6,0	4,0	3,2	–0,8
Chorwacja	59,0	60,8	0,4	5,7	4,9	–0,8
Cypr	71,0	68,6	–2,4	2,7	5,7	3,0
Czechy	66,1	74,8	8,7	3,4	1,5	–1,9
Estonia	69,8	74,8	5,0	3,0	3,9	0,9
Litwa	65,0	72,4	7,4	2,6	4,3	1,7
Łotwa	68,1	71,8	3,7	4,0	5,2	1,2
Malta	55,0	71,9	16,9	3,4	2,4	–1,0
Polska	57,0	67,4	10,4	5,5	2,4	–3,1
Rumunia	58,8	64,8	6,0	3,8	2,5	–1,3
Słowacja	60,7	67,6	6,9	7,0	4,2	–2,8
Słowenia	67,8	71,1	3,3	3,1	3,4	0,3
Węgry	57,0	69,2	12,2	4,1	2,3	–1,8
UE	65,2	68,6	3,4	4,5	4,4	–0,1
Współczynnik zmienności	8,6	5,8	–2,8	32,4	36,5	4,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Zasięg ubóstwa w latach 2007–2017 udało się ograniczyć tylko w Polsce, Rumunii i w Czechach. W pozostałych krajach zaobserwowano jego wzrost. W 2017 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym osiągnął najniższe

wartości w Czechach (9,1%), przy średniej UE szacowanej na poziomie 16,9%⁹. Do grona krajów o stosunkowo niskim odsetku ludności zagrożonej ubóstwem należały także Słowacja (12,4%), Słowenia (13,3%) i Węgry (13,4%). Wysokie wartości tego wskaźnika, przekraczające 21%, zanotowano w krajach bałtyckich, a najwyższe – w Rumunii (23,6%) i Bułgarii (23,4%).

Silniej zróżnicowana była wartość wskaźnika deprivacji materialnej, wahała się bowiem od 3,3 do 30%. Tak duże zróżnicowanie znajduje odzwierciedlenie również w wartości współczynnika zmienności w 2017 r., który wyniósł 28,5% w przypadku wskaźnika zagrożenia ubóstwa i aż 63,6% w zakresie deprivacji materialnej. Pod tym względem najkorzystniej przedstawiała się sytuacja na Malcie, w Czechach i Słowenii, gdzie wskaźnik deprivacji kształtował się poniżej poziomu 4%. Stosunkowo niska jego wartość wystąpiła także w Estonii (4,1%) i Polsce (5,9%). Mimo stopniowo zachodzącej zbieżności między nowymi krajami, wyraźnie największy odsetek populacji deklarującej brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb materialnych utrzymywał się w Bułgarii (30%) i wyraźnie mniejszy, ale wysoki na tle innych państw – w Rumunii (19,7%).

TABELA 3: *Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wskaźnik deprivacji materialnej*

Państwo	Wskaźnik ubóstwa i wykluczenia społecznego po transferach socjalnych			Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej		
	2007	2017	zmiana 2007–2017 w p.p.	2007	2018	zmiana 2007–2017 w p.p.
1	2	3	4	5	6	7
Bułgaria	22,0	23,4	1,4	57,6	30,0	–27,6
Chorwacja	–	20,0	–	–	10,3	–

⁹ W Czechach duże znaczenie dla ograniczenia skali ubóstwa prawdopodobnie ma progresywny system podatkowy, w ramach którego stawka PIT dla osób osiągających najniższe dochody wynosi 12% oraz najmniejszy wśród nowych państw członkowskich odsetek pracowników zarabiających płacę minimalną. Ustawa Nr 586/1992 o podatkach dochodowych z późniejszymi zmianami (Zákon České národní rady o daních z příjmů 586/1992 Sb., o daních z příjmů), zwana dalej „UPD”, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>; stan na 18.01.2020 r.; *Jak zabezpečujú sa v Unii (Republika Česka)*, <https://www.zus.pl/documents/10182/1325757/Czechy.pdf/9dc56fd7-bca7-4dd1-afce-39ee373fe986>; stan na 18.01.2020 r.; *Dane statystyczne dotyczące plac minimalnych*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/pl#Og.C3.B3lny_zarys_sytuacji; stan na 18.01.2020 r.

1	2	3	4	5	6	7
Cypr	15,5	15,7	0,2	13,3	11,5	-1,8
Czechy	9,6	9,1	-0,5	7,4	3,7	-3,7
Estonia	19,4	21,0	1,6	5,6	4,1	-1,5
Litwa	19,1	22,9	3,8	16,6	12,4	-4,2
Łotwa	21,2	22,1	0,9	24,0	11,3	-12,7
Malta	15,1	16,7	1,6	4,4	3,3	-1,1
Polska	17,3	15,0	-2,3	22,3	5,9	-16,4
Rumunia	24,6	23,6	-1,0	38,0	19,7	-18,3
Słowacja	10,6	12,4	1,8	13,7	7,0	-6,7
Słowenia	11,5	13,3	1,8	5,1	3,7	-1,4
Węgry	12,3	13,4	1,1	19,9	14,5	-5,4
UE	16,6	16,9	0,3	8,5	6,6	-1,9
Współczynnik zmienności	29,5	28,5	1,0	74,1	63,6	10,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

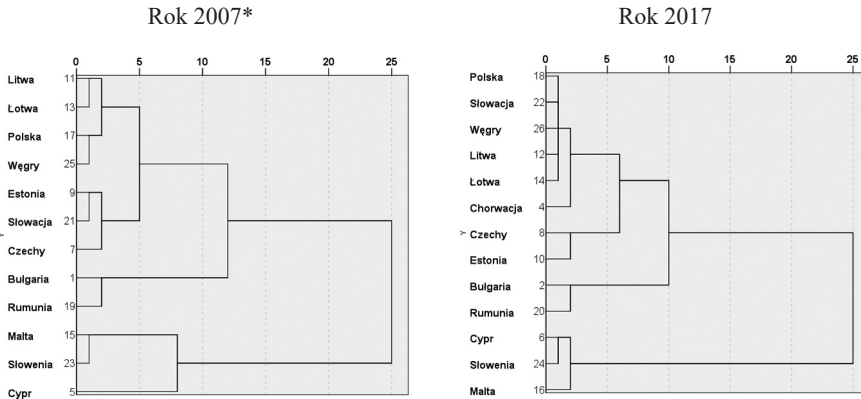
4. Kraje o zbliżonej sytuacji społeczno-gospodarczej

Analiza PKB per capita, mediany dochodu do dyspozycji, wskaźnika zatrudnienia, stopy bezrobocia oraz wskaźników zagrożenia ubóstwem i deprivacji materialnej przy wykorzystaniu hierarchicznej metody Warda umożliwiła wydzielenie w 2007 r. czterech skupień obejmujących kilka krajów zbliżonych pod względem poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego grupy i oddzielnie Cypru¹⁰. W pierwszym skupieniu znalazły się Litwa, Łotwa oraz Polska i Węgry, w drugim – Estonia, Słowacja i Czechy, w trzecim – Rumunia i Bułgaria,

¹⁰ Do analizy obrano początkowy (2007) i końcowy okres badania (2017). Odległości między skupieniami zostały wyrażone za pomocą odległości euklidesowej stanowiącej różnicę pomiędzy sumami kwadratów odchyłań poszczególnych jednostek od środka ciężkości grup, do których te jednostki należą. Wybór lokalizacji przerywanej linii, determinującej liczbę jednolitych grup w danym układzie skupień, miał charakter arbitralny i był podyktowany względami praktycznymi, tj. możliwością interpretacji wyników.

w czwartym – Malta i Słowenia. Cypr ze względu na wyraźnie najwyższe wartości PKB na mieszkańca i dochodu na osobę nie został przypisany do żadnej z wymienionych grup skupień.

RYSUNEK 1: Grupy państw UE-13 podobnych ze względu na wartości PKB per capita, dochodu na osobę, wskaźnika zatrudnienia, stopy bezrobocia, zagrożenia ubóstwem i deprywacji materialnej

Objaśnienia: * bez Chorwacji ze względu na brak niektórych danych za 2007 r.

Źródło: opracowanie własne.

Dekadę później utrzymał się podział na cztery skupienia z niewielkimi zmianami tworzących je państw. Do grupy krajów w pierwszym skupieniu z 2007 r. dołączyła Słowacja i pozostająca w nieco większej odległości od tych państw również Chorwacja, nieujęta w badaniu z 2007 r. Jest to skupienie najliczniejsze, obejmujące kraje o przeciętnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Drugie skupienie tworzą Czechy z wysokim PKB per capita, najniższą wśród nowych państw stopą bezrobocia i najniższym poziomem ubóstwa oraz Estonia wprawdzie z niższym niż w Czechach PKB per capita, ale z wyższym poziomem dochodu na mieszkańca i porównywalną wartością wskaźnika deprywacji materialnej. Trzecie skupienie, analogicznie jak w 2007 r., tworzy Bułgaria i Rumunia. Utrzymuje się tam najniższy poziom rozwoju gospodarczego i zatrudnienia, najniższe dochody na osobę i najwyższy poziom ubóstwa. Czwarte skupienie tworzą Cypr i Słowenia oraz Malta pozostająca od nich w nieco dalszej odległości ze względu na najwyższe wartości PKB i dochodu ekwiwalentnego na mieszkańca. Te trzy kraje wraz z Czechami i Estonią osiągnęły najwyższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Z wyjątkiem Cypru uzyskały one wysokie wskaźniki zatrudnienia i niskie wskaźniki bezrobocia, mające istotne znaczenie w kształtowaniu jakości życia.

5. Istota jakości życia i mierniki jej pomiaru

Pojęcie jakości życia ludności jest złożoną kategorią obejmującą kwestie ekonomiczne, psychologiczne i społeczne. Określa ocenę stopnia zaspokojenia wielu różnorodnych potrzeb ludzkich¹¹. Chodzi o dostęp do zatrudnienia, o warunki pracy, wysokość wynagrodzenia i indywidualnych dochodów, sytuację mieszkaniową, jakość i strukturę spożywanych produktów, stan posiadania trwałych dóbr konsumpcyjnych, stan zdrowia, dostęp do świadczeń medycznych, edukacji, kultury, wypoczynku i rekreacji. Stopień odczuwania konkretnych potrzeb jest zróżnicowany ze względu na tradycje kulturowe i nawyki danej społeczności, a stopień ich zaspokojenia zależy w dużej mierze od poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju lub regionu.

Ekspertki podkreślają, że jakość życia jest pojęciem wieloaspektowym. Obejmuje bowiem z jednej strony materialne wymiary poziomu życia (dobrobyt), a z drugiej strony – doświadczenia, odczucia, samopoczucie (dobrostan)¹². Poprawa warunków materialnych, co do zasady, powinna przyczyniać się do zwiększenia jakości życia, ale nie zawsze może o nim przesądzać¹³. Jakość życia zależy również od wielu innych czynników: stanu zdrowia, poziomu kwalifikacji, miejsca zamieszkania, dostępu do usług publicznych i jakości ich świadczenia, bezpieczeństwa osobistego, poszanowania prawa, wolności obywatelskich, jakości stosunków międzyludzkich, mentalności ludzi, satysfakcji z wykonywanej pracy i zajmowanej pozycji społecznej.

Do prawidłowej oceny jakości życia koniecznym staje się przeprowadzenie oceny wartościującej, uzupełniającej mierniki poziomu rozwoju gospodarczego. Najczęściej polega ona na przekształceniu subiektywnych ocen ankietowanych osób w mierzalne wskaźniki. Takimi mogą być wyrażone w stopniach lub procentach, np. oceny zadowolenia z pracy i warunków życia, poczucie szczęścia, oczekiwana długość życia¹⁴. Te subiektywne oceny wraz z dostępnymi wielkościami statystycznymi są przedmiotem analiz jakości życia podejmowanych w ujęciu międzynarodowym. Wyniki tych analiz są prezentowane w formie specjalnych raportów sporządzanych przez różne instytucje.

¹¹ **A. Sompolska-Rzechuła**, *Pomiar i ocena jakości życia*, Wiadomości Statystyczne 2013/8, s. 19–36.

¹² **M. Petelewicz, T. Drabowicz**, *Jakość życia – globalnie i lokalnie. Pomiar i wizualizacja*, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016, s. 20–21.

¹³ **J. Piasny**, *Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1993/2, s. 74–91.

¹⁴ **J. Michalak**, *Obiektywne i subiektywne mierniki jakości opieki zdrowotnej*, Problemy Zarządzania 2011/9/3, s. 126–139.

6. Jakość życia w krajach UE-13 na podstawie wybranych raportów

Najbardziej znane wyniki badań jakości życia zawarte są w Raportach o Rozwoju Społecznym, publikowanych od 1993 r. przez Agendę ONZ ds. Rozwoju¹⁵. Ich syntetyczną miarą jest wskaźnik rozwoju społecznego (Human Development Index, HDI), który koncentruje się na trzech podstawowych zdolnościach człowieka:

- zdolności do długiego i zdrowego życia, mierzonej oczekiwaną dalszą długością trwania życia w chwili urodzenia;
- zdolności do zdobywania wiedzy, mierzonej średnim czasem nauki dzieci w wieku szkolnym oraz w wieku 25 lat i więcej;
- zdolności do osiągnięcia przyzwoitego poziomu życia, mierzonej wartością dochodu narodowego brutto na mieszkańca.

W 2018 r., w zestawieniu obejmującym 198 państw, w pierwszej dziesiątce znalazło się siedem krajów z Europy, dwa z Azji oraz Australia. Najwyższe miejsce zajęła Norwegia, a następnie kolejno: Szwajcaria, Australia, Irlandia, Niemcy, Islandia, Hong Kong, Szwecja, Singapur i Holandia. Z wymienionych krajów najwyższą wartość dochodu na mieszkańca osiągnął Singapur zajmujący w rankingu jakości życia dziewiąte miejsce. Podobnie dalsze miejsca w tym rankingu zajęły kraje zaliczane do zamożnych: Lichtenstein (17. miejsce), Luksemburg (21.), Zjednoczone Emiraty Arabskie (34.), Katar (37.), Państwo Brunei Darussalam (39.), Arabia Saudyjska (39.), Kuwejt (56.). Na końcu rankingu znalazły się państwa afrykańskie: Niger, Republika Środkowej Afryki, Sudan Południowy i Czad. W dużym stopniu przesądzają o tym występujące tam konflikty etniczne.

Nowe kraje UE-13 zaliczono do 59 wysoko rozwiniętych. Najwyżej sklasyfikowano Słowenię (25. miejsce), a następnie Czechy (27), Maltę (29), Estonię (30), Cypr (32.) i Polskę (33.), najbardziej odległe miejsca zajęły najuboższe Bułgaria i Rumunia (51. i 52. miejsce)¹⁶. W porównaniu do 2013 r. w rankingu awansowały Malta, Czechy, Polska, Bułgaria, Rumunia, Litwa, Łotwa.

Do znanych badań z zakresu jakości życia należy także pomiar poczucia szczęścia (*World Happiness Report – WHR*), dokonywany przez Agendę ONZ ds. zrównoważonego rozwoju. W tych raportach oprócz wielkości PKB na mieszkańca analizowano takie zmienne, jak: oczekiwaną długość życia, ja-

¹⁵ R. Antczak, *Nowe pojęcie rozwoju społecznego HDI*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów 2012/117, Warszawa, s. 7–24.

¹⁶ *Human Development Indices and Indicators. 2018 Statistical Update*, United Nations Development Programme, New York 2018, s. 22–25.

kość opieki socjalnej, hojność mieszkańców na rzecz organizacji charytatywnych, rodziny lub znajomych, swobodę dokonywania wyborów życiowych oraz skalę postrzeganej korupcji. Największą wagę przypisano kwestiom wsparcia społecznego (34%), następnie związanym z dochodami liczonymi na mieszkańca (26%), oczekiwaną długością zdrowego życia (21%), wolnością (11%), a najmniejsze wagi uzyskały przeciwstawnie oceniane zjawiska hojności (5%) i korupcji (3%).

W rankingu z 2019 r. na ponad 150 krajów świata objętych badaniem cztery pierwsze miejsca zajęły państwa nordyckie: Finlandia, Dania, Norwegia i Islandia. W pierwszej dziesiątce znalazły się również: Holandia, Szwajcaria, Szwecja, Nowa Zelandia, Kanada oraz Austria. Na dalszych miejscach sklasyfikowano państwa z wysokim PKB na mieszkańca: Singapur (34. miejsce), Kuwejt (51.) Najgorzej zostały ocenione kraje, w których znaczny odsetek mieszkańców żyje poniżej minimum egzystencji: Południowy Sudan, Republika Środkowoafrykańska, Afganistan.

Pośród państw UE-13 najwyżej uplasowały się Czechy i Malta (20. i 22. miejsce), a następnie Słowacja (38.), Polska (40.), Litwa (42.), Słowenia (44.), Rumunia (48.) i Cypr (49.) Dość odległe miejsca zajęły: Łotwa (53.), Estonia (55.), Węgry (62.), najniżej zaś zostały sklasyfikowane Chorwacja i Bułgaria (75. i 97. miejsce)¹⁷. W porównaniu z rankingiem z 2012 r. oprócz Cypru wszystkie te państwa awansowały w rankingu¹⁸.

Kolejnym badaniem oceniającym wybrane aspekty jakości życia jest indeks postępu społecznego (*Social Progress Index – SPI*), prowadzony przez pozarządową organizację Imperatyw Postępu Społecznego (*Social Progress Imperative*)¹⁹. Ta organizacja przez postęp społeczny rozumie zdolność społeczeństwa do zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb, które pozwalają obywatelom i społecznościom w pełni wykorzystać swój potencjał²⁰. Do obliczenia miernika SPI wykorzystano, niezależnie od miar ekonomicznych, dwanaście grup różnych wskaźników społecznych i środowiskowych, tj.: odżywianie oraz podstawowa opieka medyczna, dostęp do wody i urządzeń sanitarnych, bezpieczeństwo życia, bezpieczeństwo osobiste, dostęp do podstawowej wiedzy, dostęp do informacji i komunikacji, poziom zdrowotności i dobrobytu, jakość środowiska,

¹⁷ J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs (red.), *World Happiness Report 2019*, March 2, 2019, <https://worldhappiness.report/ed/2019/#read>; stan na 18.01.2020 r.

¹⁸ J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs (red.), *World Happiness Report 2012*, <https://worldhappiness.report/ed/2012/>; stan na 18.01.2020 r.

¹⁹ *Social Progress Imperative*, <https://www.socialprogress.org/>; stan na 18.01.2020 r.

²⁰ M.E. Porter, S. Stern, M. Green, *Social Progress Index 2014*, s. 13, <https://www.socialprogress.org/assets/downloads/resources/2014/2014-Social-Progress-Index.pdf>; stan na 18.01.2020 r.

prawa osobiste, wolność osobista, możliwość życiowych wyborów, tolerancja i włączenie społeczne, dostęp do edukacji na wyższym poziomie.

W rankingu badania przeprowadzonego w 2019 r. w 146 krajach najwyższe wartości wskaźnika SPI uzyskały: Norwegia (90,95 pkt) i Dania (90,09), a następnie powyżej 89 punktów kolejne siedem państw z wysokim PKB per capita: Szwajcaria, Finlandia, Szwecja i Islandia. Wielkość PKB per capita nie zawsze gwarantowały wysokie tempo postępu społecznego, o czym świadczą dość odległe miejsca w rankingu takich zamożnych krajów, jak: Stany Zjednoczone (26. miejsce), Zjednoczone Emiraty Arabskie (61.) i Arabia Saudyjska (90.). Na ostatnich miejscach rankingu zostały sklasyfikowane jedne z najbiedniejszych krajów na świecie: Południowy Sudan, Republika Środkowoafrykańska, Czad i Erytrea.

Z nowych unijnych państw członkowskich najwyżej w rankingu uplasowała się Słowenia (na 21. miejscu z 85,8 pkt), następnie Czechy i Estonia (24. i 25. miejsce). Kolejne miejsca zajęły Cypr (28.), Malta (29.), Litwa (32.), Polska (33.), Słowacja (35.), Łotwa (36.), Chorwacja (38.), Węgry (39.). Najniżej sklasyfikowana została Bułgaria (43. miejsce) i Rumunia (45.), mimo że spośród wszystkich nowych krajów UE tylko one i Litwa poprawiły swoją pozycję w porównaniu z 2014 r.²¹

Na uwagę zasługuje również przeprowadzana co cztery lata przez Eurofound (*European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*) ocena jakości życia mieszkańców Europy (*European Quality of Life Surveys*, EQLS). Obejmuje ona trzy obszary: jakość życia obywateli, jakość społeczeństw i jakość usług publicznych. W ramach tych obszarów wzięto pod uwagę warunki mieszkaniowe, opiekę zdrowotną, opiekę długoterminową nad dziećmi, szkolnictwo, dostępność do informacji, do instytucji i usług publicznych. Analizowano również subiektywne odczucia osób ankietowanych, np. poziom szczęśliwości, zadowolenia z życia oraz uczestnictwa w życiu społecznym²².

W dziedzinie jakości życia mieszkańców Europy generalnie zaobserwowano od 2011 r. zasadnicze postępy – nastąpiła poprawa subiektywnie postrzeganego stanu zdrowia i odnotowano spadek liczby osób doświadczających trudności finansowych. Pogorszeniu uległ natomiast wskaźnik równowagi między życiem zawodowym a prywatnym i w dwóch trzecich państw wystąpiły poważne obawy związane z niewystarczającym poziomem dochodu osób w po-

²¹ *Social Progress Index 2018*. Executive Summary, <https://www.socialprogress.org/assets/downloads/resources/2018/2018-Social-Progress-Index-Exec-Summary.pdf>; stan na 18.01.2020 r.

²² *European Quality of Life. Survey 2016. Quality of life, quality of public services, and quality of society*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2017, <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey>; stan na 21.01.2020 r.

deszłym wieku. Ogólnej poprawie uległa *jakość społeczeństw*. Wrosło zaufanie do instytucji krajowych, zwiększyło się członkostwo i zaangażowanie w działalność organizacji społecznych, zmalało natomiast poczucie wykluczenia społecznego, zmniejszyły się subiektywnie postrzegane napięcia między biednymi a bogatymi, kierownictwem a pracownikami, osobami w podeszłym wieku a osobami młodymi, a także między kobietami a mężczyznami. Odnotowano nieznaczny wzrost subiektywnie postrzeganych napięć między grupami religijnymi i etnicznymi oraz, w mniejszym stopniu, napięć ze względu na orientację seksualną. Poprawiła się również *jakość usług publicznych* – odnotowano wzrost poziomu zadowolenia z jakości opieki zdrowotnej, opieki nad dziećmi, z usług transportu publicznego. W szeregu państw pojawiły się natomiast problemy związane z zagospodarowaniem odpadów i utrudnieniami w dostępie do usług bankowych na obszarach wiejskich. Wyniki oceny poziomu jakości życia mieszkańców Europy, w odróżnieniu od wcześniej prezentowanych raportów, nie stanowią podstawy dla tworzenia rankingów państw. Tym niemniej w raporcie z 2016 r. odnotowano, że podobnie jak w 2011 r. najwyższy poziom zadowolenia cechował mieszkańców Danii (8,2 pkt), następnie Finlandii (8,1 pkt), Luksemburga, Szwecji i Austrii (po 7,9 pkt). Z państw UE-13 najlepsze wyniki osiągnęła Malta (7,6 pkt), następnie Polska (7,2 pkt), Słowenia (6,9 pkt), Estonia (6,7 pkt), Cypr, Czechy i Węgry, Litwa i Rumunia (po 6,5 pkt), Słowacja (6,4 pkt), Łotwa i Chorwacja (po 6,3 pkt), najgorsze zaś Bułgaria – 5,6 pkt²³.

Udział w pracach nad oceną jakości życia ludności różnych krajów świata ma również Polski Instytut Ekonomiczny. Od 2015 r. corocznie opracowuje indeks odpowiedzialnego rozwoju IOR, liczony dla stu kilkudziesięciu krajów świata²⁴. Konstrukcja tego indeksu wyraźnie różni się od poprzednich. Bazuje on na trzech filarach. Pierwszym z nich jest obecny *dobrobyt* mierzony poziomem wartości konsumpcji na osobę i odwróconym wskaźnikiem Giniego. *Przyszły dobrobyt*, jako drugi filar indeksu, uwzględnia wydatki na badania i rozwój oraz liczbę nadanych przez krajowy urząd patentowy znaków towarowych przeliczone na mieszkańca, a także wydatki na jednego doktoranta. Za trzeci filar przyjęto *czynniki pozapłacowe*, do których zaliczono: oczekiwaną długość życia, jakość powietrza mierzoną emisją pyłów PM 2.5, popularnie zwanych smogiem, oraz poziom bezpieczeństwa mierzony liczbą zabójstw²⁵.

²³ *European Quality of Life Survey 2011*, <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey-2011>; stan na 21.01.2020 r.

²⁴ *Indeks Odpowiedzialnego Rozwoju*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa luty 2019 r.

²⁵ Wydaje się, że uszczegółowienia wymagają niektóre wskaźniki, zwłaszcza w drugim filarze, np. w zakresie wskazania kierunków wydatków zarówno na badania i rozwój, jak i na jednego

Najwyższe wartości wskaźnika odpowiedzialnego rozwoju w 2017 r. osiągnęła Szwajcaria (68,2). Wśród dziewięciu kolejnych wysoko ocenionych państw, podobnie we wcześniejszych raportach, znalazły się cztery zamożne, o rozbudowanym systemie pomocy społecznej kraje skandynawskie: Norwegia, Szwecja, Dania i Finlandia. Wśród nowych krajów Unii najwyższe wskaźniki osiągnęła Słowenia (45,7) oraz Czechy (43,8), plasując się odpowiednio na 21. i 23. pozycji w rankingu. Na kolejnych miejscach sklasyfikowano: Cypr, Słowację, Polskę, Litwę, Łotwę, Estonię, Chorwację i Węgry. Najgorzej wypadły Rumunia i Bułgaria sklasyfikowane na 40. i 46. pozycji²⁶. Kolejność państw w rankingu w porównaniu do 2015 r. nie uległa istotnej zmianie, mimo że pogorszeniu uległy notowania Łotwy, Estonii i Słowacji.

7. Zależność między miejscem krajów UE-13 w rankingach jakości życia a wartością ich PKB per capita

We wszystkich omówionych badaniach można zauważyć, że najlepsze oceny jakości życia uzyskują kraje UE-13 o najwyższym PKB na mieszkańca: Malta i Czechy, najslabsze zaś kraje najuboższe: Bułgaria, Chorwacja i Rumunia. Korelacja między poziomem PKB per capita i miejscem w rankingach jakości życia jest wyraźna także w przypadku Litwy oraz w nieco mniejszym stopniu Łotwy i Słowenii. W pozostałych państwach zależność nie jest tak oczywista. Mianowicie stosunkowo wysokiemu poziomowi PKB per capita Cypru nie odpowiadają odpowiednie wysokie wskaźniki jakości życia, poza indeksem odpowiedzialnego rozwoju IOR. Najniższą pozycję Cypr zajmuje w rankingu poczucia szczęścia WHR, co prawdopodobnie wynika z niekorzystnej sytuacji na cypryjskim rynku pracy. Słowacja na tle poziomu PKB została nisko oceniona w raportach poziomu jakości życia mieszkańców Europy EQLS oraz postępu społecznego SPI, natomiast wysoko w badaniu poczucia szczęścia WHR. Podobnie niejednoznaczna zależność występuje w Estonii, Polsce i w mniejszym stopniu na Węgrzech, gdzie wskaźniki jakości życia w większości opisanych raportów są korzystniejsze od poziomu PKB na osobę.

Można stwierdzić, że największa zbieżność jakości życia z poziomem PKB per capita występuje w raportach rozwoju społecznego HDI, postępu społecznego SPI i odpowiedzialnego rozwoju IOR. W raportach światowego szczęścia WHR

---

doktoranta (z natury rzeczy inne są wydatki i potencjalne rezultaty przy skomplikowanych problemach technicznych czy biologicznych, inne zaś w obrębie nauk humanistycznych).

²⁶ Malta nie została objęta tym badaniem.

i poziomu jakości życia EQLS zależność od poziomu PKB jest wyraźnie słabsza. Wydaje się, że w przypadku raportów WHR wynika to z dużego znaczenia wsparcia społecznego w obliczaniu wskaźnika jakości życia, co potwierdzają wielkości wsparcia społecznego w przeliczeniu na mieszkańca: np. w Czechach w 2017 r. stanowiły one 64,7% średniej UE, na Malcie 58,2%, natomiast w Bułgarii tylko 33,3% i Rumunii 34,8%²⁷. W rankingu EQLS uwzględniane są natomiast trudne do oceny subiektywne odczucia osób ankietowanych, dotyczące poziomu szczęśliwości, zadowolenia z życia oraz uczestnictwa w życiu społecznym, które zależą nie tylko od aktualnego poziomu rozwoju gospodarczego, ale także od kierunku oraz tempa jego zmiany, sytuacji politycznej, uwarunkowań geograficznych, klimatycznych, kulturowych, a także mentalności społeczeństwa.

TABELA 4: *Macierz korelacji między PKB per capita krajów UE-13 a zajmowanym miejscem w rankingach jakości życia*

Państwo	PKB per capita	Wskaźnik rozwoju społecznego HDI	Wskaźnik poczucia szczęścia WHR	Indeks postępu społecznego SPI	Wskaźnik jakości życia mieszkańców Europy EQLS	Indeks odpowiedzialnego rozwoju IOR
1	2	3	4	5	6	7
Malta	1	3	2	5	1	–
Czechy	2	2	1	2	5	2
Cypr	3	5	8	4	5	3
Słowenia	3	1	6	1	3	1
Estonia	5	4	10	3	4	8
Litwa	5	7	5	6	5	6
Słowacja	7	8	3	8	10	4
Węgry	8	10	11	11	5	10
Polska	9	6	4	7	2	5

²⁷ *Social benefits per head of population by function*, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00107&plugin=1>; stan na 20.01.2020 r.

Tabela 4 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
Łotwa	10	9	9	9	11	7
Rumunia	11	13	7	13	5	11
Chorwacja	12	11	12	10	12	9
Bułgaria	13	12	13	12	13	12

Źródło: opracowanie własne.

8. Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań skłaniają do sformułowania następujących wniosków.

- Wszystkie nowe państwa unijne, z wyjątkiem Cypru i Słowenii, w latach 2007–2018 odnotowały wyraźną poprawę sytuacji ekonomicznej, co znajduje odzwierciedlenie w szybszym wzroście PKB per capita od przeciętnego w UE-28. Największe tempo zmian PKB uzyskały: Rumunia, Litwa, Malta i Polska. Mimo różnej dynamiki kolejność krajów UE-13 według poziomu zamożności w 2018 r. w porównaniu z 2007 r. nie uległa istotnej zmianie. W pierwszej czwórce znalazły się dwa małe kraje wyspiarskie, tj. Malta i mimo pogorszenia sytuacji – Cypr oraz Czechy i Słowenia. Ranking zamykały trzy kraje bałkańskie: Bułgaria, Chorwacja i Rumunia. Poprawie uległa też sytuacja materialna gospodarstw domowych w relacji do średniej unijnej. Najwyższy wzrost wartości tego wskaźnika osiągnięto w Estonii, następnie na Malcie, Łotwie i Słowacji. Jedyne na Cyprze odnotowano spadek. Z tego powodu dochody na osobę w gospodarstwach na Malcie w 2018 r. osiągnęły nieco wyższą wartość niż na Cyprze i pozostały najwyższe wśród badanych krajów. Najniższe dochody, podobnie jak w przypadku PKB, uzyskiwali mieszkańcy Rumunii i Bułgarii.
- Rozwój gospodarczy krajów UE-13, z wyjątkiem Cypru, został osiągnięty poprzez wzrost zatrudnienia. W największym stopniu zwiększyło się ono na Malcie, Węgrzech i w Polsce, mimo to w 2018 r. najwyższe jego wartości zaobserwowano w Czechach i Estonii. Nie we wszystkich krajach jednak wzrost zatrudnienia bezpośrednio przełożył się na ograniczenie rozmiarów bezrobocia. W państwach bałtyckich i Słowenii, mimo wzrostu zatrudnienia, odnotowano również wzrost stopy bezrobocia, co może wskazywać na rozbieżności w kwa-

lifikacjach osób poszukujących pracy i określonych w ofertach pracodawców. W konsekwencji tych procesów w 2018 r. stopa bezrobocia ukształtowała się na najwyższym poziomie na Cyprze i Łotwie, zaś na najniższym w Czechach, następnie na Węgrzech, Malcie, w Polsce i Rumunii.

- Dzięki wzrostowi dochodów budżetu państwa i gospodarstw domowych udało się zmniejszyć zasięg ubóstwa tylko w Polsce, Rumunii i w Czechach. W Republice Czeskiej w 2017 r. zagrożenie biedą było zdecydowanie najniższe. W największym stopniu ubóstwem byli zagrożeni mieszkańcy Rumunii i Bułgarii. Tam też najwyższą wartość osiągnął wskaźnik deprivacji materialnej.
- Ocena jakości życia wyrażana jest w postaci mierników syntetycznych, które są podstawą do tworzenia odpowiednich list rankingowych. Miejsca zajmowane w kolejnych rankingach przez kraje UE-13 były różne ze względu na odmienne metodologie badań i przyjmowane wskaźniki statystyczne. Mimo tego da się zauważyć, że najwyżej oceniane były kraje najbardziej rozwinięte gospodarczo: Malta i Czechy, najniżej zaś najslabiej rozwinięte: Bułgaria i Rumunia. Potwierdza to przyjęte w pracy założenie o zależności między wysokością PKB per capita krajów UE-13 a zajmowanymi przez nie miejscami w rankingach jakości życia i szczęścia w kolejnych latach. Zależność ta nie jest jednoznaczna w przypadku pozostałych państw, a przede wszystkim Cypru. Kraj ten ze względu na niekorzystną sytuację na rynku pracy sklasyfikowano na niższych miejscach w rankingach jakości życia w porównaniu do jego poziomu PKB.
- Dokonana analiza uzasadnia sformułowanie wniosku o charakterze bardziej ogólnym. Rozwój gospodarczy jest rezultatem aktywności ludzi jako twórców różnorodnych dóbr. Jest mierzony wielkościami liczbowymi, co pozwala porównywać sytuację w różnych krajach. Jakość życia natomiast jako rezultat aktywności ludzi jako uczestników życia społecznego zależy nie tylko od warunków ekonomicznych, ale także od czynników o charakterze psychologicznym, biologicznym i społecznym. Na ocenę jakości życia składają się odczucia indywidualne mieszkańców i miary subiektywne przyjęte przez ekspertów dokonujących oceny, co sprawia, że trudno jest porównywać różne kraje pod tym względem. Niewątpliwie optymalną jest sytuacja, kiedy występuje równowaga w obu tych aktywnościach, czyli gdy wzrost zdolności wytwórczych przekłada się na poprawę zadowolenia z życia. Dlatego nadrzędnym celem polityki rozwoju kraju i regionów powinien być nie tyle wzrost gospodarczy, ile ogólna poprawa jakości życia społeczeństwa.

Bibliografia

- Antczak R.**, *Nowe pojęcie rozwoju społecznego* HDI, *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów* 2012/117, Warszawa, s. 7–24.
- Bradberry T.**, *10 Troubling Habits of Chronically Unhappy People*, <https://www.linkedin.com/pulse/troubling-habits-chronically-unhappy-people-dr-travis-bradberry?trk=mp-reader-card>; stan na 27.01.2020 r.
- Brzeziński M.**, *Czy Polska jest krajem dużych nierówności ekonomicznych?*, IBS Policy Paper 2017/01, https://ibs.org.pl/app/uploads/2017/06/IBS_Policy_Paper_01_2017_pl.pdf
- Dane statystyczne dotyczące płac minimalnych*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/pl#Og.C3.B3lny_zarys_sytuacji; stan na 18.01.2020 r.
- Dietrich H.**, *Youth Unemployment in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin 2012, s. 14.
- European Quality of Life Survey 2011*, <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey-2011>; stan na 21.01.2020 r.
- European Quality of Life. Survey 2016. Quality of life, quality of public services, and quality of society*. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2017, <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey>; stan na 21.1.2020 r.
- Helliwell J., Layard R., Sachs J.** (red.), *World Happiness Report 2012*, <https://worldhappiness.report/ed/2012/>; stan na 18.01.2020 r.
- Helliwell J., Layard R., Sachs J.** (red.), *World Happiness Report 2019*, March 2, 2019; <https://worldhappiness.report/ed/2019/#read>; stan na 18.01.2020 r.
- Human Development Indices and Indicators. 2018 Statistical Update*. United Nations Development Programme, New York 2018, s. 22–25.
- Indeks Odpowiedzialnego Rozwoju*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa luty 2019 r.
- Jak zabezpieczają się w Unii (Republika Czeska)*, <https://www.zus.pl/documents/10182/1325757/Czechy.pdf/9dc56fd7-bca7-4dd1-afce-39ee373fe986>; stan na 18.01.2020 r.
- Malaga K.**, *O niektórych dylematach teorii wzrostu gospodarczego i ekonomii*, <http://www.mon.pte.pl/pliki/2/12/K.%20Malaga.pdf>; stan na 5.01.2020 r.
- Michalak J.**, *Obiektywne i subiektywne mierniki jakości opieki zdrowotnej*, *Problemy Zarządzania* 2011/9/3, s. 126–139.
- Opinion of the European Committee of the Regions – Indicators for territorial development – GDP and beyond*, Official Journal of the European Union (2016/C 120/05).
- Petelewicz M., Drabowicz T.**, *Jakość życia – globalnie i lokalnie. Pomiar i wizualizacja*, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016.
- Piasny J.**, *Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1993/2, s. 74–91.
- Pruchnicka-Grabias I.**, *Przyczyny kryzysu bankowego na Cyprze*, 2018.
- Severely materially deprived people*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/TIPLC30>; stan na 15.01.2020 r.
- Social benefits per head of population by function*, <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00107&plugin=1>; stan na 20.01.2020 r.
- Social Progress Imperative*, <https://www.socialprogress.org/>; stan na 18.01.2020 r.

Social Progress Index 2018. Executive Summary, <https://www.socialprogress.org/assets/downloads/resources/2018/2018-Social-Progress-Index-Exec-Summary.pdf>; stan na 18.01.2020 r.

Sompolska-Rzechuła A., *Pomiar i ocena jakości życia*, Wiadomości Statystyczne 2013/8, s. 19–36.

Ubóstwo w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia – EU-SILC 2008, Departament Warunków Życia GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 28 stycznia 2010 r.

Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej w latach 2008–2016, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 30.03.2018 r.

Ustawa Nr 586/1992 o podatkach dochodowych z późniejszymi zmianami (Zákon České národní rady o daních z příjmů 586/1992 Sb., o daních z příjmů), zwana dalej „UPD”, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>; stan na 18.01.2020 r.

Wnuk M., Zielonka D., Purandare B. i in., *Przegląd koncepcji jakości życia w naukach społecznych*, Hygeia Public Health 2013/48 (1), s. 10–16.

Wyżnikiewicz B., *Produkt krajowy brutto jako przedmiot krytyki*, Wiadomości Statystyczne 2017/3, s. 5–15.

Sławomir PASTUSZKA

ECONOMIC DEVELOPMENT AND QUALITY OF LIFE ON THE EXAMPLE OF THE NEW EUROPEAN UNION MEMBER COUNTRIES

Abstract

Background: The study analyzes the economic development and quality of life in new member states of the European Union (EU-13).

Research purpose: The aim of the article was to assess the degree of dependence between the level of economic development of the EU-13 countries measured by GDP per capita and the quality of life of their inhabitants.

Methods: The analysis used descriptive statistics, the coefficient of variation, and Ward's hierarchical grouping method.

Conclusions: The results of the research show that in the EU-13, the level of GDP per capita has an impact on the assessment of the quality of life of residents, but it is not always the case. There is a strong positive correlation in the richest countries: Malta and the Czech Republic, and the poorest: Bulgaria and Romania. This relationship is not so obvious for other countries, especially Cyprus. This country was clearly classified lower in the quality of life rankings compared to its level of GDP.

Keywords: economic development, quality of life, regional analysis.